

Vlado Vrbič

NASTAJA ŠALEŠKI BIOGRAFSKI LEKSIKON

Uvod

Prostor Šaleške doline zgodovinsko, domoznansko vse prevečkrat velja za slovensko »zakotje«, saj se ga dostikrat enači z »modernim« Velenjem s komaj petdesetletno tradicijo. V zadnjih dveh desetletjih je izšla vrsta publikacij, ki so dodobra opisale preteklost Šaleške doline, med njimi:

- 12 zvezkov zbirke Šaleški razgledi, od katerih kaže izpostaviti: *Prispevki k zgodovini Šaleške doline*, 1989; *Škale*, 1989; *Mlinškovo berilo*, 1991;
- *Velenje: razprave o zgodovini mesta in okolice*, 1999;
- *Velenje: zbornik 11. in 12. raziskovalnega tabora v letih 1999 in 2000, 2001*;
- Jože Hudales, *Od zibeli do groba*, 1997;
- Tone Ravnikar, *Po zvezdnih poteh: Savinjska in Šaleška dolina v visokem srednjem veku*, 2007;
- Anton Seher, *Zgodovina premogovnika Velenje*, 1995 in 1998;
- Rok Poles, *Sakralna dediščina Šaleške doline*, 1998;
- Miran Aplinc, *Vošnjaki*, 2005;
- *Knjižnice na Šaleškem*, 2009;
- Franc Hribernik, *Mesto Šoštanj: zgodovinski opis*, 1998;
- tri monografije o Velenju z naslovom *Velenje* iz leta 1976, 1992 in 2002;
- Jože Hudales, Tone Ravnikar in Damijan Kljajič, *Šaleška dolina v XIX. in XX. stoletju: raziskovalna naloga*, 1990, tipkopis;
- Jože Hudales, *Šoštanjaska kronika*, 1985;
- *Črno-zlati spomini: spominski utrinki iz življenja velenjskih premogarjev*, 2005;
- Tone Ravnikar, *Po poteh reformacije v Šaleški dolini*, 2008;
- Danijela Brišnik, *Grad Šalek*, 1999;
- Milan Ževart, *Izbrana dela*, 2005;
- Milan Ževart, *Narodnoosvobodilni boj v Šaleški dolini*, 1997;
- Milan Ževart, *Od vstaje do zmage*, 1966;
- *Spomini šaleškega upornika*, 2005;
- Risto Stojanović, *Zadnji vojaški dogodki v Šaleški dolini ob koncu druge svetovne vojne v Evropi*, 2007;
- *Šaleška in Zgornja Savinjska dolina*;
- prišteti je potrebno še biltene in podobne publikacije ob jubilejih, na primer Šolski center, Gorenje, ERA, 75 let košarke, ipd.

Vse te publikacije kažejo na bogato zgodovino Šaleške doline, ki pa je v resnici »intenzivirana« v drugi polovici 20. stoletja. Zgodovina so seveda tudi ljudje - eni manj, drugi bolj pomembni. Iz že objavljenih razprav lahko ugotovimo, da je bilo na tem prostoru za naše okolje in tudi za državo pomembnih veliko ljudi. Če lahko z zadovoljstvom trdimo, da je zgodovina doline razmeroma dobro obdelana, pa je zanesljivo vrzel na področju biografskih izdaj. Biografij pomembnih Šalečanov (z izjemo Kajuha, nekaj likovnih monografskih del, avtobiografije Žgank, Zofija Mazej...) skorajda nimamo.

Zato izdelava Šaleškega biografskega leksikona pomeni pomemben korak k zapolnitvi te vrzeli. Šaleški biografski leksikon bo celovit pregled najpomembnejših osebnosti Šaleške doline s krajšimi ali daljšimi opisi njihovega življenja in dela in bo še eno pričevanje o zgodovini doline. Hkrati pa bo leksikon dobra podlaga za načrtovanje izdajanja biografskih publikacij v prihodnosti

Projekt Šaleški biografski leksikon nastaja v Knjižnici Velenje že četrto leto in njegovi glavni cilji so:

- izdelati strokovno podkrepjen izbor osebnosti za uvrstitev v »fond« osebnosti, ki igrajo (so igrale) najvidnejšo vlogo v Šaleški dolini;
- izdelati bazo podatkov, ki bo zajemala biografska gesla glede na opravljen izbor osebnosti;
- javno predstaviti zbrane (oziroma del zbranih podatkov) v obliki knjige (knjig) in spletnega vzajemnega biografskega leksikona ter
- omogočiti stalno izpopolnjevanje oblikovane baze podatkov znanih osebnosti.

Projekt izvaja torej Knjižnica Velenje, partnerji v projektu pa so Muzej Velenje, Naš čas d.o.o. in Galerija Velenje. Oblikovan je Izdajateljski svet ŠBL, ki ga sestavljajo najvišji predstavniki vseh treh občin in močnejših podjetij, njegova naloga pa je spremljanje izvajanja projekta, odločanje o časovnih okvirjih izdaje posameznih oblik biografskega leksikona in pomoč pri zbiranju sredstev.

Po strokovni plati vodi projekt uredniški odbor, ki odloča o seznamu gesel, o njihovem obsegu itd. Odbor sestavljajo predstavniki Knjižnice, Muzeja Velenje, Našega časa in občin Velenje, Šoštanj in Šmartno ob Paki. K sodelovanju smo pritegnili okoli petnajst sodelavcev (večino iz Knjižnice in Muzeja), ki pišejo gesla, k zasnovi leksikona pa tudi izkušeno strokovnjakinjo Tončko Stanonik, urednico najnovejšega slovenskega biografskega leksikona *Osebnosti*.

Vsebina leksikona

Šaleški biografski leksikon (na kratko kar ŠBL) spada med lokalne biografske leksikone in zajema osnovna področja delovanja: družboslovje, geografija, kultura, naravoslovje, splošno, zgodovina, znanost, tehnika... Vsebuje gesla za osebnosti, ki so (ali še) s svojim delom vidneje vplivale na okolje. Geografsko pokriva področje Šaleške doline, oziroma občine Velenje, Šoštanj in Šmartno ob Paki. V ŠBL so zastopane osebnosti iz preteklosti in sedanjosti – torej je vmesna stopnja med monografskimi prikazi in leksikoni »kdo je kdo«. V njem so predstavljene osebnosti, ki so se v prostoru Šaleške doline a.) rodile, b.) živele in delovale ves čas ali le določen čas, c) v njem delovale določen čas ali d) so s prostorom Šaleške doline na določen način močnejše povezane.

Osebnosti so v ŠBL uvrščene po naslednjih kriterijih, ki jih je določil uredniški odbor:

- stopnja izobrazbe – praviloma, če gre za akademski naziv (doktorat);
- pomembnejše funkcije v politiki;
- pomembnejši položaji v gospodarstvu;
- dosežki v športu (OPOMBA: veljajo tudi igre invalidov) – štejejo:
  - 1. mesto v republiškem merilu/YU;
  - prva tri mesta v državnem merilu /YU, Slovenija;

- prva tri mesta v evropskem in svetovnem merilu;
- članstvo v rep., državni reprezentanci;
- republiški, državni, evropski rekordi...
- dosežki v kulturi – štejejo:
  - dobitniki najvišjih občinskih, državnih in ostalih nagrad;
  - dobitniki nagrad in priznanj na rep., *državnih, evropskih in svetovnih tekmovanjih;
  - priznani ustvarjalci (samostojni nastopi, režisersko delo, igrilstvo)...
- vidnejše osebe s področja šolstva, zdravstva in ostalih družbenih dejavnosti (činitelji, ravnatelji, direktorji);
- društva:
  - izpostavljeni činitelji – predsedniki, direktorji, zbiralci...;
  - nagrajenci vseh vrst.
- medijske osebe: pevci, napovedovalci, ki so v vrhu slov. scene.

Osebnosti so glede na pomen načeloma razvrščene v tri kategorije obsega gesel – osnovno, razširjeno in obsežnejšo.

Kako nastaja leksikon

V nasprotju z leksikoni, ki so nastajali postopoma (Dolenjski leksikon je nastajal dvajset let), smo se odločili, da »naš« leksikon naredimo v »enem zamahu«. Zato smo se temu primerno projekta tudi lotili.

Začeli smo z oblikovanjem seznama oseb, ki naj bi se v leksikonu pojavile, in v ta namen pregledali številne vire (lokalno časopisje, arhive občin, obstoječe leksikone, zbirali predloge posameznikov) in tako je nastal seznam oseb, ki se v virih največkrat pojavljajo, obsegal pa je okoli tri tisoč imen. S tega seznama je uredniški odbor na podlagi kriterijev, ki jih je pripravil, izbral okoli 1100 oseb, ki jih želimo predstaviti v ŠBL. Tu smo naleteli na večjo oviro, saj za pokojne osebnosti, če ni izrecne prepovedi, velja svobodna objava podatkov, za žive osebnosti pa je potrebno pridobiti njihovo soglasje.

Odločili smo se, da podatke od živih oseb dobimo preko vprašalnikov in da na takšen način skušamo dobiti podatke tudi od pokojnih iz zadnjih desetletij, katerih sorodnike bomo uspeli najti. Za ostale osebe je potrebno poiskati pisne vire. Izdelali smo vprašalnik, ki naj bi zagotovil, da bomo dobili osnovne podatke, ki jih potrebujemo za izdelavo gesel. Najbolj mukotrpno je bilo iskanje naslovov za pošiljanje vprašalnikov, saj zakonodaja precej strogo varuje osebne podatke. Kljub vsemu nam je na takšen ali drugačen način (osebna znanstva, telefonski imeniki, uradni sezname...) uspelo pridobiti večji del naslovov oseb oziroma njihovih sorodnikov. Poslali smo okoli 700 vprašalnikov, izpolnjenih vprašalnikov smo dobili doslej okoli 450. Ko smo zaključili glavnino zbiranja izpolnjenih vprašalnikov (ti še vedno prihajajo), smo gradivo razdelili piscem gesel, ki naj bi delo končali do konca leta 2011, a smo ugotovili, da je pisanje prezahtevno za tako kratek čas in smo rok predstavili na konec maja 2012. Ko so gesla spisana, gredo še v redakcijo in potem v lektoriranje. Vzporedno s tem pa je tekla seveda izdelava računalniških programov za vnos podatkov in izdelava spletne strani, ki je v trenutku, ko to pišem (11.5.2012), testno že postavljena (<http://www.saleskibiografskileksikon.si>).

Knjiga ali elektronska izdaja

Elektronske oblike leksikonov so vedno številčnejše, saj imajo kar nekaj prednosti. Zapisi oziroma gradivo o posameznikih je lahko obsežno, opisi privlačnejši, kratic je lahko malo. Poleg tega je elektronska oblika veliko bolj gibljiva: vsak trenutek se lahko dodajo nova gesla in v vsakem trenutku se lahko gesla dopolnjujejo oziroma popravljajo. Poleg tega je možno usmerjanje na druge elektronske vire in praktično neomejeno dodajanje slikovnega gradiva.

Objava leksikona v knjižni obliki pa je trajnejša, ima večjo težo, saj kot fizični izdelek priča o bogati zgodovini okolja. Gre za fizični, domoznanski in hkrati promocijski izdelek. Za selektivno monografsko izdajo se lahko odloči katerakoli od treh občin, čeprav je najbolj smiselna skupna izdaja za ves Šaleški prostor.

Naša načelna odločitev je, da do konca leta 2012 oblikujemo spletno verzijo leksikona z okoli 600 gesli, z monografsko izdajo pa je smiselno počakati, da se elektronska, verzija »usede«, saj bo tako možno odpraviti napake in dopolniti seznam uvrščencev. Seveda pa je knjižna izdaja leksikona odvisna tudi od finančnih razmer.

In na koncu

Projekt Šaleški biografski leksikon je pokazal, da je v »šaleškem« prostoru živelo oziroma živi izjemno veliko število ljudi, ki so dali/dajejo velik pečat ne samo dolini, temveč tudi širši okolici. Marsikdo bo z leksikonom zdaj prišel iz pozabe, marsikdo bo dobil priznanje, ki mu gre. Z leksikonom se deloma tudi izpolnjuje vrzel na področju biografskih publikacij.

Pa še nekaj: ko bodo konec leta gesla na spletni strani Šaleškega biografskega leksikona objavljena, bo Šaleška dolina takoj v samem vrhu tovrstnih leksikonov v državi. Projekt je tako rekoč plod »domačega znanja«, kar je tudi eden dokazov, da se je v »knapovskem« okolju dodobra razvilo tudi družboslovno področje.